

ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ НІКОЛАЙЧУК

60-річчя від дня народження доктора біологічних наук,
професора, декана біологічного факультету УжНУ,
заслуженого діяча науки і техніки України (нар. 1951)

Ніколайчук В. І. є відомим вченим в галузі екології, охорони довкілля, генетики та фізіології рослин.

Питання екології та охорони природи є стрижнем наукової та громадської діяльності професора Ніколайчука В. І., за що у 2005 р. йому була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки за цикл праць “Розроблення наукових засад і практичних рекомендацій збереження біорізноманіття в контексті сталого розвитку України”.

У 2001 р. затверджений Закарпатською обласною радою та облдержадміністрацією головою наукової комісії по вивченню та проведенню експертизи причин катастрофічних паводків та виробленню пропозицій по їх усуненню. Комісією під керівництвом вченого розглянуті і детально проаналізовані природа паводків та причини їх виникнення в межах Українських Карпат, а також вплив головних антропогенних чинників, з якими пов’язують виникнення цих стихійних явищ, а саме, проблеми лісогосподарського та водогосподарського комплексів. Вперше всі фактори розглядаються в комплексі та запропоновані шляхи попередження цих стихійних явищ становлять великий теоретичний і практичний інтерес. Наукові розробки та висновки комісії лягли в основу стратегії протипаводкового захисту, виходячи з принципів сталого (стійкого) розвитку карпатського єврорегіону. В 2000 та 2001 рр. Ніколайчук В. І. керував робочою науковою групою від УжНУ, що разом з державним управлінням екології та природних ресурсів в Закарпатській області вивчала наслідки забруднення території р. Тиса важкими металами внаслідок серії аварій на румунських гірничодобувних підприємствах. З 2002 р. включений до складу громадської ради з питань екологічної політики та використання природних ресурсів при облдержадміністрації, з 2005 р. – обраний членом президії Закарпатського обласного товариства охорони природи. Постійно бере участь у підготовці підсумкових документів Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи.

Ніколайчук В. І. є активним учасником міжнародних екологічних проєктів. Зокрема, брав участь у спільному українсько-швейцарському проєкті “Дослідження екосистем лісів як основа для збереження і управління гірських екосистем в Українських Карпатах і Швейцарських Альпах”, з 2005 р. спільно із співробітниками Інституту лісів, снігів і ландшафтів (Швейцарія) включився у роботу над новим грантом “Посилення дослідження у незайманих і використовуваних лісах, як основа для збереження біорізноманітності і сталого (стійкого) використання лісових ресурсів Українських Карпат”. Є керівником двох держбюджетних наукових тем: фундаментальної “Розробка наукових засад нівелювання негативного впливу факторів довкілля на продуктивність багаторічних трав’янистих насаджень з застосуванням лядвенцю рогатого” та прикладної “Комплексне вивчення екологічного стану залізничних примагістральних екосистем”.

Як результат багаторічної плідної роботи над вивченням перспективної для регіону Карпат високобілкової ерозійно стійкої рослини – лядвенцю рогатого – проф. Ніколайчуком В. І. отримано два перспективні сорти цієї культури ОВиМарС-1 і ОВиМарС-2 (2001 р.) (Авторські свідоцтва на сорти рослин № 1569 та 1570). Вченим запропоновані перспективні напрямки відновлення трав’яного покриву еродованих полонинських земель шляхом закладання на них тривалих і перемінних лук з високою часткою бобових, що дасть можливість зберегти великі масиви земель від ерозії і зсувів, не вилучаючи їх повністю з землекористування.

Ніколайчук В. І. є автором двох патентів на винахід: “Спосіб мікроклонального розмноження лядвенцю рогатого” і “Штам *Holobacterium halobium* 353 П – продуцент білково-вітамінної біомаси”.

За ініціативи проф. Ніколайчука В. І. та керівництва на кафедрі генетики, фізіології рослин і мікробіології створена наукова лабораторія з біотехнології еукаріот, основним напрямком роботи якої є дослідження продукційного процесу та розмноження рідкісних та корисних рослин Закарпаття (зокрема і лядвенцю рогатого) методом мікроклонального розмноження.

Віталій Іванович керував науковим напрямом Міністерства України “Оптимізація використання, розширене відтворення та збагачення рослинних ресурсів шляхом введення в культуру нових

та малопоширених культур”. З 1999 р. до кінця 2004 р. був членом секції “Екологія, загальна біологія та охорона природи” при Державному Західному Науковому центрі НАН України. З 2001 р. є членом науково-методичної комісії Міністерства науки і освіти України. З 2001 р. по даний час – член експертної ради з біологічних наук ВАК України. Був експертом наукової ради секції “Біологія, біотехнологія, харчування” Міністерства освіти і науки України (з 2001 до 2008 рр.).

Основні результати викладені в 291 наукових працях, з них 4 монографії: “Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи”, “Лядвенець (*Lotus L.*): біологія, генетика, екологія”, “Лядвенець рогатий – високобілкова культура Закарпаття”, та “Фізіологічні особливості сортів озимої пшениці за різного водозабезпечення та живлення”. Автор підручника “Генетична інженерія” (під грифом “Допущено Міністерством освіти і науки України як підручник для студентів біологічних спеціальностей вищих закладів освіти”) та 30 навчально-методичних посібників (11 з яких під грифом “Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів”).

Під його керівництвом захищено 6 кандидатських дисертацій та одна подана до захисту. Керує науково-дослідною роботою 4 аспірантів, 2 здобувачів, тематика дисертаційних робіт яких стосується проблем екології, охорони довкілля, фізіології рослин і генетики.

В. І. Ніколайчук був ініціатором та організатором ряду міжнародних конференцій екологічного спрямування. Так, у 1997 р. було проведено науковий семінар “Охорона довкілля: сучасні методи дослідження в екології і мікробіології”; у 2001 р. – Міжнародну науково-практичну школу для молодих вчених і спеціалістів “Природні екосистеми Карпат в умовах посиленого антропогенного впливу”; у квітні 2005 р. – обласну науково-практичну конференцію “Проблеми охорони природи Закарпаття – наші спільні проблеми”; у грудні 2005 р. – конференцію молодих учених “Сучасні проблеми фізіології рослин і біотехнології”, одним із центральних напрямків роботи якої була секція “Екологія”.

Проф. В. І. Ніколайчук є головним редактором журналу “Науковий вісник УжНУ” (серія “Біологія”), який зареєстрований ВАК України як фаховий, та член редколегії журналів “Фізіологія і біохімія культурних рослин” і “Мікробіологічного журналу”.

У 2004 р. обраний віце-президентом Українського товариства фізіологів рослин, є членом президії Українського товариства клітинної біології та генної інженерії. Протягом багатьох років є головою Закарпатського відділення Українського товариства фізіологів рослин, а також Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова, в рамках яких проводить вагому науково-організаційну роботу. В травні 2007 р. обраний почесним академіком Угорської Академії Наук.

Основною проблемою, над якою зараз активно працює Віталій Іванович, є нівелювання негативного антропогенного впливу на екосистеми Українських Карпат в контексті сталого розвитку карпатського єврорегіону. Ця проблема є комплексною і багатовекторною тому, що стан довкілля залежить як від глобальних тенденцій, так і регіональних впливів.

Під його керівництвом ведуться наукові дослідження екосистем Карпат за такими напрямками: екологічні, фізіологічні та генетичні проблеми біорізноманіття рослин Карпат; вивчення природних популяцій кормових та зникаючих лікарських рослин; відновлення рослинного покриву Карпат; фізіологічне, біохімічне, генетико-морфологічне, ембріологічне вивчення культурних і дикорослих рослин Закарпаття; вивчення структури природних та трансформованих біоценозів та шляхи підвищення їх продуктивності з застосуванням бобових рослин; вплив стресових факторів на стан та первинну продукцію рослин; розмноження та підвищення продуктивності цінних рослин з застосуванням культури *in vitro*. Одним із перших у Закарпатській області почав наукове вивчення проблем біобезпеки використання трансгенних рослин у Карпатському регіоні.

Роботи професора Ніколайчука В. І. відзначені численними нагородами. За створення фізіологічної школи та розробку нових напрямків наукових досліджень екології, фізіології, генетики, селекції кормових культур та зникаючих рослин, вагомі досягнення у праці і високий професіоналізм у 2000 р. йому присвоєно звання "Заслужений діяч науки і техніки України". Нагороджений відзнакою Закарпатської облдержадміністрації – нагрудним знаком "За розвиток регіону", а також почесною грамотою Закарпатської обласної Ради та Ужгородської міської ради за особливий внесок у розвиток національної освіти і науки України, плідну науково-педагогічну

діяльність. За багаторічну роботу по підготовці студентів – “Відмінник освіти України”; у вересні 2005 р. за особливі заслуги перед українським народом нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України; у грудні 2005 р. В.І. Ніколайчук була присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки за цикл праць “Розроблення наукових засад і практичних рекомендацій збереження біорізноманіття в контексті сталого розвитку України”. У лютому 2008 р. отримав подяку Вищої Атестаційної Комісії за вагомий внесок у систему атестації наукових кадрів вищої кваліфікації України. В квітні 2009 р. присвоєно звання “Заслужений професор УжНУ”, а також неодноразово нагороджувався грамотами та отримував подяки від Ужгородського національного університету за вагомий особистий внесок у розвиток національної освіти, підготовку висококваліфікованих кадрів.

МИКОЛА ШЕГІН

Джерельні приписи:

1. Ніколайчук, В. І. Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи / Віталій Іванович Ніколайчук ; УжНУ. – Ужгород, 2004. – 248 с. : кол. іл.
 2. Ніколайчук, В. І. Лядвенець (*Lotus L.*): біологія, генетика, екологія: монографія / В. І. Ніколайчук ; рец. : В. В. Моргун, В. Ю. Мандрич, І. Ю. Горбатенко. – Ужгород : Таля, 2002. – 208 с.
 3. Ніколайчук, В. І. Лядвенець – високобілкова кормова рослина Закарпаття / В. І. Ніколайчук ; рец. : Г. Х. Мацука, В. В. Моргун, В. Ю. Мандрич. – Ужгород : Вид-во “Закарпаття”, ВАТ “Патент”, 1997. – 129 с.
 4. Ніколайчук, В. І. Фізіологічні особливості сортів озимої пшениці та різного водозабезпечення та живлення : монографія / В. І. Ніколайчук, І. П. Григорюк, П. В. Вайда. – Ужгород, 2005. – 170 с.
- ***
5. Вакерич, М. М. Вплив різних концентрацій сульфату міді на проростання та деякі морфологічні показники семиденних проростків висівної посівного (*Avena sativa*) / М. М. Вакерич, В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 20. – Ужгород, 2007. – С. 199-202.
 6. Гуляев, Б. І. Фізіологічні основи фотосинтетичної продуктивності рослин за різних екологічних умов / Б. І. Гуляев, І. П. Григорюк, В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2005. – С. 36-43.
 7. Кривцова, М. В. Вплив пробіотику із бактерій роду *Bacillus* на показники мікрофлори кишечника лабораторних тварин за умов експериментального гіпотиреозу / М. В. Кривцова, В. І. Ніколайчук // Науковий вісник

- Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 20. – Ужгород, 2007. – С. 239-242.
9. Ніколайчук, В. І. Активність регуляторів росту рослин та комплексного добрива “омега” на злакових рослинах / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 21. – Ужгород, 2007. – С. 228-231.
 10. Ніколайчук, В. Біологічний факультет Ужгородського державного університету – провідний науковий та педагогічний центр Закарпаття / Віталій Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 8. – Ужгород, 2000. – С. 3-4.
 11. Ніколайчук, В. І. Біолого-господарські особливості сортозразків лядвенецько в Закарпатті / В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 2. – Ужгород, 1995. – С. 76-80.
 12. Ніколайчук, В. І. Вивчення регуляторів росту рослин з метою їх використання в зеленому господарстві міста / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 22. – Ужгород, 2008. – С. 9-12.
 13. Ніколайчук, В. Віталій Ніколайчук: “У природі нема нічого не корисного” : [розмову з деканом біолог. ф-ту УжНУ / вела І. Гармасій] / Віталій Ніколайчук // Гармасій, І. Висока наука: Ужгородський національний / Ірина Гармасій. – Ужгород : Гражда, 2009. – С. 34-45. : фото.
 14. Ніколайчук, В. І. Вплив лазерного випромінювання на чутливість культури золотистого стафілококу до антибактеріальних препаратів / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 21. – Ужгород, 2007. – С. 204-208.
 15. Ніколайчук, В. І. Вплив препарату Del-Immune V® на функціональну активність природних клітин кіллерів та продукцію імунорегуляторних цитокінів / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 26. – Ужгород, 2009. – С. 232-239.
 16. Ніколайчук, В. І. Вплив регуляторів росту на параметри водного режиму та біоелектричний потенціал озимої пшениці в умовах посухи / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 9. – Ужгород, 2001. – С. 298-304.
 17. Ніколайчук, В. І. Динаміка акумуляції сухої речовини проростками озимої м'якої і твердої пшениці за умов різної інтенсивності освітлення та температурного стресу / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2005. – С. 145-149.
 18. Ніколайчук, В. І. Екологічні проблеми Карпат та шляхи ймовірного їх подолання / В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 21. – Ужгород, 2007. – С. 6-13.

18. Ніколайчук, В. І. Кінетика параметрів водного режиму, фотосинтезу і дихання сортів озимої пшениці за умов наростаючої посухи / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 10. – Ужгород, 2001. – С. 76-79.
19. Ніколайчук, В. І. Концепція екологічної освіти та виховання в загальноосвітній та вищій школах / В. І. Ніколайчук, В. Г. Рошко, Н. В. Куруп // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 4. – Ужгород, 1997. – С. 3-8.
20. Ніколайчук, В. І. Охорона довкілля – найважливіше завдання сьогодні / В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 5. – Ужгород, 1998. – С. 104-105.
21. Ніколайчук, В. І. Перспективи мікроклонального розмноження різних популяцій арніки гірської, вивчення можливостей розширення її ареалу / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 1. – Ужгород, 1994. – С. 32-34.
22. Николаичук, В. И. Поиск штаммов бактерий родов *Lactobacillus* и *Bifidobacterium* перспективных для создания пробиотиков / В. И. Николаичук [и др.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 26. – Ужгород, 2009. – С. 216-219.
23. Ніколайчук, В. І. Причини катастрофічних паводків у Закарпатті та перспективи їхнього уникнення у майбутньому / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 9. – Ужгород, 2001. – С. 5-16.
24. Ніколайчук, В. І. Продиховий опір сортів озимої пшениці за дії водного стресу: апробація математичної моделі / В. І. Ніколайчук [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2005. – С. 138-144.
25. Пантьо, В. В. Вплив низькоінтенсивного лазерного випромінювання на біологічні об'єкти (огляд літератури) / В. В. Пантьо, В. І. Ніколайчук, В. І. Пантьо // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 26. – Ужгород, 2009. – С. 99-106.
26. Романко, В. О. Особливості морфогенезу та регенерації рідкісних видів шафранів в умовах “in vitro” / В. О. Романко, В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 20. – Ужгород, 2007. – С. 209-213.
27. Цикун, Т. В. Нові для Українських Карпат види роду *Armillaria* / Т. В. Цикун, Д. Ріплінг, В. І. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 22. – Ужгород, 2008. – С. 73-79. : іл.
28. Sharga, V. M. Medicinal mushrooms industry prospects and need of wild nature mushrooms preservation in subcarpathian region of Ukraine / V. M. Sharga, V. I. Nikolaychuk, V. V. Morgun // Науковий вісник Ужгородського університету : сер. : Біологія. – Вип. 14. – Ужгород, 2004. – С. 62-69.

29. Віталій Ніколайчук : біобібліограф. покажч. / Ужгород. нац. ун-т, Біолог. ф-т, Наук. б-ка УжНУ; Уклад. О. Г. Люга, Л. О. Мельник, Т. В. Туренко. – 2-е вид., доп. і перероб. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2006. – 134 с : іл. – (Вчені Ужгородського державного університету).

30. Ніколайчук Віталій Іванович : [д-р біолог. наук, проф.] // Наукова еліта Закарпаття : д-ри наук, проф. Ужгород. нац. ун-ту / М-во освіти і науки України, УжНУ. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 85-86. : портр.

ЛИПЕНЬ: 6

ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ШЕЛЕПЕЦЬ

75-річчя від дня народження ученого, художника,
просвітянина (нар. 1936)

Життя таки котиться колесом по орбітах спадковості. І ми рано чи пізно поринаємо в духовну пам'ять рідного народу, свого родо-воду. Ніяка штучна порожнеча не здатна стерти з пам'яті ввібране і молоком матері. Переконаливий приклад істинності цього твердження – біографія Володимира Івановича Шелепця – кандидата технічних наук, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки, в минулому інженера-конструктора і науковця, нині – живописця, активного просвітянина.

Ювіляр народився в сім'ї учителів-подвижників Івана та Катерини Шелепців 6 липня 1936 р. на Закарпатті, у с. Ставне, на лемківській Березнянщині. Освіту здобув у середній школі В. Березного (1953), в складні післявоєнні напівголодні роки, про які воліє не згадувати, бо тільки тепер достеменно розуміє всю складність тодішнього життя вчителів-патріотів, до яких з недовірою ставилася радянська влада. А вони мусили вижити і прогодувати двійко дітей – Олечку і Володьку. Опісля був Львівський державний університет ім. І. Франка, де здобув вищу освіту за спеціальністю "фізик" (1958). Доля вготувала йому навчатися у професора М. О. Зарицького та академіка І. Р. Юхновського, згодом торує шлях в науці на кафедрі телебачення Ленінградського електротехнічного інституту зв'язку та Київському політехнічному інституті.